

Prikazi

Robert Barić

Basil Germond, *The Maritime Dimension of European Security: Seapower and the European Union*. Palgrave Macmillan, Basingstoke 2015., 227 str. (ISBN 978-1-137-01781-9).

Usprkos stalnom strateškom značaju pomorske sigurnosti za Europsku uniju, EU je tek 2014. godine donijela strategiju pomorske sigurnosti kojom definira svoju ulogu i ciljeve na ovom području. Donošenje strategije bio je rezultat rastućega interesa EU-a za pitanja pomorske sigurnosti koje je vidljivo u proteklom desetljeću, kao i potrebe za daljim sustavnim razvojem politika, procesa i aktivnosti pomorske sigurnosti. U navedenom kontekstu knjiga *The Maritime Dimension of European Security: Seapower and the European Union* predstavlja sustavnu analizu potencijala EU-a kao subjekta na području globalne pomorske sigurnosti.

Autor prilazi ovom problemu kroz kombinaciju povijesnog i geostrateškog razumijevanja važnosti pomorske moći i sigurnosnih potreba EU-a. S jedne strane, istaknuta je važnost pomorske moći u XXI. stoljeću (njezina relevantnost za rješavanje sadašnjih i budućih sigurnosnih izazova). S druge strane, konkretizirana je važnost pomorske moći na analizi načina na koji je Europska unija uključila područje pomorske sigurnosti u njezine strategije, politike i aktivno djelovanje (uključivanje pomorske sigurnosti u sigurnosnu politiku EU-a utemeljeno na geografskom obliku Europske unije i potrebi postizanja sigurnosti njezinih morskih granica). Uz razmatranje djelovanja Europske unije na ovom području, u knjizi se analizira i djelovanje drugih subjekata značajnih za pomorsku sigurnost EU-a, primarno djelovanja NATO-a.

Knjiga je podijeljena u dva dijela. Prvi dio (1. – 5. poglavlje) bavi se analizom pomorske moći na početku XXI. stoljeća. Govoreći o pomorskoj sigurnosti, autor se zalaže za sveobuhvatni pristup koji uključuje, uz tradicionalne instrumente pomorske moći (države i njihove ratne mornarice) i nevojne instrumente. Germond ne zanemaruje vojnu komponentu pomorske moći: ona je nezaobilazna u procesu projekcije sigurnosti koji autor percipira kao široku aktivnost koja uključuje ljudske, društvene, regionalne i globalne sigurnosne izazove, kao i projekciju normi. Ali ovaj proces uključuje i druge nevojne subjekte. Iz toga proizlazi i potreba poboljšavanja koordinacije među različitim subjektima pomorske sigurnosti na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

U drugom dijelu (poglavlja 6. – 10.) autor analizira djelovanje EU-a na području pomorske sigurnosti. Sposobnost Europske unije u projekciji sigurnosti na pomorskom području ovisi o razvoju suradnje s nizom subjekata unutar institucionalne strukture EU-a. S obzirom na činjenicu da je pomorska dimenzija Zajedničke sigurnosne i obrambene politike EU-a povezana sa širom nevojnom pomorskom dimenzijom djelovanja EU-a te je upravo ova šira dimenzija izvan ZSOP-a središte djelovanja Europske unije na pomorskom području (naglasak na ekonomskoj, a ne vojnoj dimenziji djelovanja), Germond ukazuje na potrebu reformiranja institucionalnog okvira suradnje svih subjekata Europske unije. Stvaranje integriranog i koherentnijeg sveobuhvatnog pristupa u njihovoj suradnji preduvjet je uspješnog djelovanja EU-a na području pomorske sigurnosti. Pri tome navodi kako je Europska unija razvila geopolitički diskurs koji je nadmašio njezinu tradicionalnu percepciju kao normativne sile koja se oslanja na nevojne instrumente djelovanja. Konstrukciju identiteta Europske unije povezuje s geografskim prostorom i prijetnjama koje proizlaze iz njega. U ovom pogledu, pomorske granice Europske unije istodobno su prostor za projekciju sigurnosti, ali i prostor koji se treba osigurati od niza transnacionalnih prijetnji i ugroza. Taj bi se cilj trebao postići upotrebom vojnih i nevojnih sposobnosti u integriranom institucionalnom okviru unutar Europske unije. U budućnosti sigurnost EU-a sve će više ovisiti o razvoju njegove pomorske moći. Kao zapreku postizanju ovoga cilja, Germond navodi kompleksni sustav koordinacije između raznih institucija EU-a (11

institucija i 8 instrumenata) koji dovodi do nedjelotvornosti i dupliciranja na području razvoja sposobnosti.

U zaključku Germond navodi dva usmjeravajuća načela razvijanja pomorske moći EU-a. Prvo je potreba jasne podjele uloga između EU-a i NATO-a na području pomorske sigurnosti. EU bi trebao preuzeti civilne i policijske operacije te u određenoj mjeri vojne operacije niskog intenziteta (pomorske blokade, evakuacije), uključujući i takvo djelovanje u pomorskim zonama izvan Europe, dok bi NATO zadržao klasičnu ulogu projekcije vojne moći i vođenja konvencionalnog pomorskog ratovanja. Drugo je realizacija ciljeva postavljenih u Strategiji pomorske sigurnosti EU-a donesenoj 2014. godine s naglaskom na davanje prioriteta aktivnostima koje je moguće brzo realizirati bez velikih dodatnih ulaganja, uz jasne vidljive rezultate. Potrebno je i dodatno ojačati vezu između pomorske sigurnosti i održivog razvoja.

Trenutačno je ovo jedina knjiga koja se bavi pitanjem pomorske sigurnosti EU-a nakon donošenja prve pomorske strategije Europske unije. U knjizi se nudi analitički okvir pomorske sigurnosti kao i model razvoja pomorske moći EU-a kao instrumenta za djelovanje protiv širokog spektra vojnih i nevojnih prijetnji i ugroza. Ipak, autor nije razmatrao pitanje pomorskih interesa pojedinih članica Europske unije i utjecaja ovog čimbenika na dalji razvoj pomorske sigurnosti EU-a.

Deborah Sanders, *Maritime Power in the Black Sea*. Ashgate Publishing, Surrey 2014., 248 str. (ISBN 978-1-4094-5296-6).

Knjiga *Maritime Power in the Black Sea* analiza je pomorske moći šest crnomorskih država i, kao takva, dragocjen je doprinos razumijevanju ove regije čiji je značaj naglo porastao nakon ruske aneksije Krima i pružanja potpore proruskim pobunjenicima u istočnoj Ukrajini 2014. godine. U knjizi su analizirane pomorske strategije i sposobnosti Turske, Rusije, Ukrajine, Gruzije, Rumunjske i Bugarske; također je dana i analiza širih implikacija ovoga pitanja za regionalnu i međunarodnu sigurnost. Pri tome nije zanemarena ni civilna komponenta pomorske moći – u knjizi je dan pregled

trgovačkih i ribarskih flota država regije te pregled njihovih aktivnosti u iskorištavanju maritimnih resursa.

Ključna je važnost knjige u detaljnoj analizi pomorske moći pet crnomorskih litoralnih država; premda se Rusija ne može zaobići u analizi ovoga pitanja, studije ostalih zemalja značajne su jer je po prvi puta na jednom mjestu dana komparativna analiza njihove pomorske moći. Kao elementi koji utječu na pomorske aktivnosti gotovo svih država regije (izuzetak je Turska), istaknuti su nedostatak financijskih sredstava te zastarjeli brodovi i obalna infrastruktura.

U uvodnom poglavlju dana je definicija pomorske moći i analitički okvir za procjenu sposobnosti pomorske moći obrađenih država zasnovan na tri čimbenika (kvantitativna analiza koja uključuje vojne i civilne sposobnosti; kvalitativna analiza – sposobnost svake države za pretvaranjem njezinih ekonomskih, vojnih i ljudskih resursa u pomorsku moć; strateški kontekst svake zemlje – nacionalni interesi i ciljevi te međusobni odnosi i odnosi sa subjektima izvan regije). U poglavlju o Turskoj ističe se njezino nastojanje za jačanjem pomorske moći na Crnom moru, ali i ograničenja koja utječu na ovaj cilj (a posebno pitanje civilno-vojnih odnosa u Turskoj pod vladom AKP-a). U analizi ruskih crnomorskih ambicija kao glavni ograničavajući čimbenik ističe se pitanje osiguravanja sredstava za modernizaciju njezinih pomorskih snaga na Crnom moru.

U slučaju Ukrajine analizirano je stalno slabljenje njezinih pomorskih sposobnosti koje je dovelo do gubljenja sposobnosti nezavisnog djelovanja u zaštiti njezinih pomorskih interesa (analiza je potvrđena i daljim slabljenjem ukrajinske ratne mornarice (RM) nakon ruske aneksije Krima 2014.). U gruzijskom slučaju istaknuta je ovisnost o vanjskom čimbeniku (SAD) u izgradnji pomorskih snaga, posebno nakon gubitaka u ratu s Rusijom 2008. godine, te osjetljivosti ove pomoći o širem strateškom kontekstu (odnosi između SAD-a i Rusije). Analiza rumunjskih interesa pokazuje napore u razvoju malih potpuno profesionalnih pomorskih snaga te granične i ekonomske sporove s Ukrajinom i Rusijom koji negativno utječu na ovaj cilj. U bugarskom slučaju istaknuta je strategija normalizacije odnosa s velikim susjedima (Turska, Rusija) radi stvaranja stabilnosti potrebne za razvoj bugarske pomorske moći.

Kao nedostatak knjige može se navesti njezino isključivo oslanjanje na međunarodne izvore podataka isključivo na engleskom jeziku. Izvori podataka iz obrađivanih država preneseni su samo ako su dani na engleskom, čime su zanemareni brojni izvori, poput stručnih i doktrinarnih rasprava u ruskim i turskim stručnim časopisima ili analize strateške pomorske situacije na Crnom moru prisutne u svim zemljama regije. Knjizi također nedostaje jedno poglavlje koje bi opisane pomorske sposobnosti država regije stavilo u kontekst širih događanja na Crnom moru, npr. ruska invazija Gruzije 2008. godine (i pitanje budućnosti reguliranja prolaza ratnih brodova kroz turske tjesnace), strateške slabosti turskog RM-a (najmoderniji RM čije su snage disperzirane između Crnog i Egejskog mora) ili naponi NATO-a za jačanjem pomorske moći na Crnom moru (koji su također ograničeni zbog pitanja prolaska ratnih brodova kroz turske tjesnace).

Bez obzira na navedene nedostatke, knjiga je prva sveobuhvatna procjena pomorske moći šest crnomorskih država s dobrim uvidom u njihove interese i ciljeve u obrađenom području.

Allesio Palatano: *Post-war Japan as a Sea Power: Imperial Legacy, Wartime Experience and the Making of a Navy.* **Bloomsbury Academic, London 2015., 272 str. (ISBN 978-1-4725-2651-9).**

Lindsay Black: *Japan's Maritime Security Strategy: The Japan Coast Guard and Maritime Outlaws.* **Palgrave Macmillan, Basingstoke 2014., 140 str. (ISBN 978-1-1137-38554-3).**

Ponovni razvoj pomorske moći Japana nakon Drugog svjetskog rata tekao je u dva smjera. Prvi, potreba osiguranja pomorskih komunikacija kao uvjeta nacionalnog opstanka doveo je do revitalizacije Japanske ratne mornarice (JMSDF) primarno kao dopune pomorskim aktivnostima SAD-a na području jugoistočne Azije tijekom hladnoga rata. Tek će završetak hladnoga rata dovesti do većeg samostalnog djelovanja JMSDF-a pri čemu aktivnosti ratne mornarice postaju važna sastavnica obrambene politike, posebno rastućeg involviranja Japana na području međunarodne sigurnosti. Usporedno s

razvojem JMSDF-a Japan je razvijao i civilnu komponentu njegove pomorske moći – obalnu stražu. Japanska obalna straža (JCG) uz tradicionalne zadaće ovakvih organizacija (traženje i spašavanje, oceanografsko istraživanje, čuvanje japanskih teritorijalnih voda i isključivog ekonomskog pojasa) nakon hladnoga rata postala je važno sredstvo vanjskopolitičkog djelovanja Japana u odgovoru na rastući kineski utjecaj na području jugoistočne Azije. Djelovanje JCG-a važno je ne samo zbog njezine uloge u teritorijalnim sporovima s Kinom, već i zbog činjenice kako je JCG preuzeo ulogu diplomatskoga sredstva projekcije „meke“ moći na području jugoistočne Azije. Iako je ova druga uloga tradicionalno područje djelovanja ratnih mornarica, JMSDF je (zbog i dalje svježih sjećanja na japansku agresiju u Drugom svjetskom ratu) i dalje ograničen u ovoj ulozi.

Obje komponente japanske pomorske moći analizirane su u dvije nedavno objavljene knjige. Prva, *Post-war Japan as a Sea Power: Imperial Legacy, Wartime Experience and the Making of a Navy* autora Allesia Palatana, analizira obnovu japanske pomorske moći nakon poraza u Drugom svjetskom ratu. Autor kao temelj za razumijevanje poslijeratnog JMSDF-a uzima njegovo povijesno nasljeđe – ulogu ratne mornarice u stvaranju japanskog carstva do 1945. godine te njezinu ulogu u japanskom porazu u Drugom svjetskom ratu. Patalano naglašava činjenicu kako je organizacijski i kulturni identitet današnjega JMSDF-a zasnovan na iskustvu Imperijalne japanske ratne mornarice (IJN). To je vidljivo u sustavu vojnog obrazovanja, primanju novih pripadnika, unutarnjim smjernicama djelovanja JMSDF-a te razgovoru autora s časnicima JMSDF-a. Kada je u poslijeratnom Japanu započela obnova pomorske moći, korištenje povijesnog iskustva IJN-a bilo je neizbježno. Većina časnika u novostvorenom JMSDF-u došla je iz redova IJN-a i željela je ukloniti najveći nedostatak japanske ratne mornarice prije Drugog svjetskog rata – usredotočenost na tehnološki i doktrinarni razvoj koja je dovela do zanemarivanja definiranja strategije IJN-a koja bi bila u skladu s nacionalnim ciljevima. Rezultat je bio stvaranje impresivne strukture snaga IJN-a i njezino isključivo fokusiranje na poraz ratne mornarice protivnika (uništenje njegove flote) umjesto stvaranja fleksibilne strukture snaga koja bi osigurala i obranila pomorske komunikacije vitalne za opstanak Japana. Navedeni cilj definirao je i organizacijsku kulturu IJN-a. To je dovelo do

japanskog zanemarivanja područja protupodmorničke borbe. Posljedice su bile katastrofalne. U drugom dijelu rata IJN nije uspio očuvati strateške dobitke stvorene nizom pomorskih pobjeda u prvoj godini rata jer nije bio sposoban zaštititi japansku trgovačku mornaricu od američke podmorničke ofenzive. Navedenu analizu autor daje u prva dva poglavlja knjige.

Ovo povijesno iskustvo obilježilo je strukturu, ulogu i djelovanje današnjega JMSDF-a. Vodstvo obnovljenoga JMSDF-a odlučilo je stoga od početka povezati definiranje pomorske strategije s ostvarivanjem nacionalnih ciljeva Japana istaknuvši u prvi plan potrebu osiguranja pomorskih komunikacija. Kako bi se izbjegli unutarnji sukobi koji su obilježavali IJN, uvedena je centralizirana zapovjedna struktura, a rivalstvo s drugim granama oružanih snaga (u međuratnom razdoblju postojalo je snažno rivalstvo između mornarice i kopnene vojske koje je negativno utjecalo na proces strateškog donošenja odluka) izbjegnuto je stvaranjem sustava edukacije časnika koji je usmjeren prema suradnji, a ne rivalstvu s drugim granama.

Navedeni proces dan je u trećem (održavanje tradicije IJN-a u današnjem JMSDF-u, pri čemu je istaknuta uloga dva novelista – Itō Masanori i Agawa Hiroyuki – koji su u nizu natpisa nakon Drugog svjetskog rata predstavili IJN kao profesionalnu organizaciju i time utjecali na pozitivnu percepciju ovoga povijesnog iskustva u japanskoj javnosti, ali i na proces formiranja i razvoja JMSDF-a), četvrtom (vrijednosti i tradicije JMSDF-a te uloga sustava školovanja u njihovu stvaranju, što je postignuto kroz korištenje IJN-a kao modela za postizanje visokih profesionalnih standarda časnika, ali uz ispravljanje nedostataka kao što je zanemarivanje strateške razine ratovanja) i šestom poglavlju (uloga JMSDF-a u širem okviru japanske obrambene strategije).

Patalano uvjerljivo dokazuje utjecaj iskustva IJN-a na formiranje strukture, identiteta i organizacijske kulture JMSDF-a. Nedostatak knjige njezino je ograničavanje na razdoblje do sredine prošlog desetljeća, čime je iz analize isključen čimbenik velikog jačanja pomorskih sposobnosti JMSDF-a tijekom posljednjih deset godina (uključujući i tihi povratak nosača zrakoplova u obliku četiri broda klase Hyūga i Izumo koji, iako su opisani kao helikopterski razarači, zapravo su laki nosači zrakoplova).

Knjiga Lindsay Black *Japan's Maritime Security Strategy: The Japan Coast Guard and Maritime Outlaws* bavi se razvojem JCG-a kao primarnim instrumentom Japana na području pomorske sigurnosti jer je uloga JMSDF-a ograničena zbog japanske ratne prošlosti. Kroz razvoj obalne straže Japan je stvorio s jedne strane sredstvo za djelovanje protiv svih ugroza pomorske sigurnosti, osim konvencionalnoga pomorskog ratovanja. S druge strane, JCG je instrument vanjskopolitičkog djelovanja prihvatljiv susjednim zemljama jer se uklapa u percepciju Japana kao antimilitarističke zemlje. U knjizi se razmatra djelovanje JCG-a kao sredstva za razvijanje suradnje na području pomorske sigurnosti s vanjskim subjektima (članice ASEAN-a) u očuvanju regionalnog pomorskog poretka. Pri tome je naglasak na JCG-ovom identitetu kao civilnoj agenciji za provođenje zakona i spašavanje koja pridonosi razvoju sposobnosti zemalja jugoistočne Azije u izvođenju nevojnih zadaća pomorske sigurnosti.

U prvom dijelu knjige dan je teorijski okvir analize. U njemu se naglašava uloga odmetnika (*outlaws*) kao subjekata koji se ne podvrgavaju normama međunarodne zajednice koje su definirale velike sile. Autor u toj kategoriji navodi državne subjekte, poput Sjeverne Koreje, ali i nedržavne subjekte, poput terorista i pirata. Kroz odgovor na navedene prijetnje, velike sile (uključujući i Japan) definiraju pravila ponašanja u međunarodnoj zajednici. Black zastupa tezu Engleske škole međunarodnih odnosa kako se kroz razvoj institucija i normi ponašanja stvara međunarodni sustav te na ovoj osnovi razmatra međunarodno djelovanje Japana u ostvarivanju te uloge. S obzirom na to da ne postoji univerzalni sustav interpretiranja međunarodnih normi, svaka regija interpretira i stvara svoje vlastite norme (njihovo inoviranje radi prilagodbe lokalnoj situaciji), a time se uspostavlja regionalni politički i ekonomski poredak. Subjekti koji odbijaju primijeniti norme, „odmetnici” su. Na temelju navedenih postavki, u drugom dijelu knjige analizirana su tri slučaja ugrožavanja pomorske sigurnosti Japana: upadi sjevernokorejskih brodova u japanske vode 1999. – 2001. godine, piratski napadi na području Adenskog zaljeva i jugoistočne Azije te protuterorističke zadaće i inicijative usmjerene na sprječavanje proliferacije oružja masovnog uništenja na moru. U prvom slučaju djelovanje JCG-a predstavljalo je civilnu komponentu djelovanja u realizaciji japanske dvostruke strategije pomorske sigurnosti

(vojna strategija kroz djelovanje ratne mornarice, odnosno civilna strategija kroz djelovanje obalne straže). Kada je riječ o borbi protiv pirata, prikazano je djelovanje japanskih državnih i nedržavnih agencija koje imaju protupiratske sposobnosti. One državama u regiji pomažu razviti takve sposobnosti, a time razvijaju i multilateralni okvir suradnje u primjeni nevojnih sredstava protiv pirata. U trećem slučaju razmatra se japansko djelovanje kroz uključivanje u niz međunarodnih inicijativa, ali uz izbjegavanje militariziranog pristupa rješavanju ovoga problema (traženje alternativnih načina djelovanja kroz izgradnju regionalnog okvira djelovanja protiv ovih sigurnosnih prijetnji). U svim navedenim slučajevima autor zastupa tezu kako je primjena JCG-a kao civilnog, a ne vojnog sredstva, bilo djelovanje u skladu s regionalnim normama, čime se daje i doprinos razvoju međunarodnog poretka. Također, kroz takvo djelovanje Japan nastoji dobiti regionalnu potporu svojim pomorskim politikama. Kao otvoreno pitanje može se navesti zastupanje ideje postojanja dvostruke japanske strategije pomorske sigurnosti (jedna je u domeni JMSDF-a, a druga u domeni JCG-a). Prije bi se moglo reći da je riječ o jedinstvenoj strategiji unutar koje se (ovisno o situaciji) naglasak stavlja na jednu od dvije komponente ili njihovo zajedničko djelovanje, a ne o dvije strategije pomorske sigurnosti. Bez obzira na ovu dilemu, knjiga je važan doprinos razumijevanju japanske vanjske i sigurnosne politike te doprinos dimenziji pomorske sigurnosti u njihovoj realizaciji.

Joachim Krause i Sebastian Bruns (urednici), *Routledge Handbook of Naval Strategy and Security*. Routledge, New York 2016., 398 str. (ISBN 978-1-138-84093-5).

Ian Speller, *Understanding Naval Warfare*. Routledge, New York 2014., 217 str. (ISBN 978-0-415-52338-7).

U razumijevanju kompleksnosti modernog pomorskog ratovanja potrebno je uz njegovu doktrinarnu i tehnološku dimenziju razmotriti širi okvir pomorskih strategija koje definiraju način upotrebe pomorskih snaga. Obje navedene dimenzije pokrivena su u dvije nedavno objavljene knjige.

Prva knjiga, *Routledge Handbook of Naval Strategy and Security*, široki je pregled koji obuhvaća teorijsko određenje pomorske strategije i pomorske sigurnosti te razmatra konkretne primjere sigurnosnih pitanja i strategija odgovora na njih u nizu svjetskih pomorskih regija. U prvom dijelu knjige obrađuje se pitanje razvoja moderne pomorske strategije. Iako je danas naglasak na pomorskim strategijama usmjerenima protiv mekih sigurnosnih prijetnji i ugroza (piratstvo, djelovanje organiziranog kriminala na moru, humanitarna pomoć, otklanjanje posljedica prirodnih i tehnoloških katastrofa, pomorske sigurnosne operacije, pomorska diplomacija), u ovom se poglavlju ne zanemaruje ni konvencionalna uloga ratnih mornarica, što je danas često slučaj (konvencionalno pomorsko ratovanje). Analiza značenja pojma pomorska sigurnost (*maritime security*) povezana je s detaljnim pregledom ovoga područja utemeljenom na primjeru aktivnosti EU-a i NATO-a (pri čemu je naglasak na djelovanju Europske unije). Nakon toga se razmatra pitanje razvoja pomorskih sukoba u prvoj polovini XXI. stoljeća kroz analizu strateškog konteksta (promjene u međunarodnom sustavu – pojava novih pomorskih sila), izazov novih tehnologija (mogu li kvalitativno bolje, ali brojčano manje pomorske snage nadmašiti kvantitativnu nadmoć protivnika, kada i protivnička strana ima pristup najnovijim tehnologijama – pitanje utjecaja A2/AD oružnih sustava protiv zapadnih ratnih mornarica) i razvoj pomorskih sposobnosti (budućnost nosača aviona) te uloga ratnih mornarica u ratovanju niskog intenziteta.

U drugom dijelu niz autora daje analizu ključnih strateških pomorskih tjesnaca i područja Južnokineskog mora, Indijskog oceana, Perzijskog zaljeva, Sredozemlja i Arktika. U prikazu svakog područja obuhvaćena je povijesna dimenzija, njegova geostrateška važnost, glavni akteri i njihovi motivi, prikaz sporova te prikaz pomorskih sigurnosnih pitanja karakterističnih za to područje.

U trećem dijelu obrađena su doktrinarna i tehnološka pitanja – sveobuhvatni i integrirani pristup djelovanja država u rješavanju pomorskih sigurnosnih pitanja, promjena prirode pomorskih sukoba u litoralnim područjima, pitanje projekcije moći pomorskih snaga zapada i odgovor protivnika (A2/AD strategije i sposobnosti protivnika), informacijska dimenzija pomorskog ratovanja (*cyberspace*), pomorski terorizam i piratstvo (primjer Somalije).

U četvrtom dijelu dan je niz studija slučajeva koje obuhvaćaju sve do sada navedene elemente pomorskih strategija – djelovanje SAD-a, Njemačke, Ujedinjenog Kraljevstva, Rusije, Indije, Kine, analize odnosa između ključnih pomorskih sila te djelovanje NATO-a i EU-a.

Druga knjiga *Understanding Naval Warfare* studija je modernoga pomorskog ratovanja. Autor je napisao ovu knjigu s namjerom davanja pregleda ključnih obilježja modernog pomorskog ratovanja, a ne pozivanja na klasične koncepte pomorskoga ratovanja čija je relevantnost u današnjim prilikama upitna.

Knjiga je podijeljena u dvije cjeline. U prvom dijelu autor objašnjava ključne koncepte povezane s teorijom i praksom pomorskoga ratovanja. Analiza započinje objašnjavanjem prirode pomorske okoline i njezinim utjecajem na pomorske operacije. Nakon toga slijedi analiza tradicionalnih koncepata pomorske strategije (Mahan, Corbett) gdje autor ističe dominantnu angloameričku tradiciju koja i danas ima veliki utjecaj na moderno pomorsko ratovanje. Kao opreka tradicionalnim teorijama navode se netradicionalni pogledi o pomorskoj strategiji (francuska Jeune École, sovjetska nova škola, pogledi francuskog admirala Raoula Castexa, pogledi sovjetskog admirala Sergeja Gorškova). Autorov je zaključak kako klasične teorije i koncepti i danas dominiraju u definiranju pomorskih strategija te su relevantni i u XXI. stoljeću (osiguravanje kontrole mora, sprječavanje protivnika u postizanju kontrole mora, iskorištavanje postignute kontrole mora). Međutim, manje ratne mornarice, umjesto oslanjanja na tradicionalne pristupe, trebaju razviti nove strategije koje su u skladu s njihovim resursima i ambicijama. U završnom poglavlju prvog dijela knjige razmatra se upotreba ratnih mornarica kao diplomatskog instrumenta te zadaće pomorske diplomacije u miru.

U drugom djelu knjige autor prikazuje glavna obilježja pomorskog ratovanja. Kroz usporedbu djelovanja ratnih mornarica s konceptima na kojima je zasnovano njihovo djelovanje identificiraju se promjene u djelovanju i ispituje djelotvornost koncepata pomorskog ratovanja. Koristeći navedeni metodološki okvir autor analizira različite oblike pomorskog ratovanja: iskorištavanje kontrole mora (pomorski transport, pomorska blokada/

embargo/karantena, pomorsko presretanje i zaštita civilnog pomorskog prometa), borbene operacije (projekcija pomorske moći, pomorski napadi, topnička potpora, fokus je na načinima kroz koje ratne mornarice ostvaruju ili narušavaju kontrolu mora), načini kojima ratne mornarice iskorištavaju kontrolu mora (pomorski udari, amfibijske operacije, ekspedicijske operacije) te zadaće pomorske sigurnosti (policijska uloga ratnih mornarica, izvođenje pomorskih sigurnosnih operacija). U završetku analize autor daje viziju pomorskog ratovanja u budućnosti (s naglaskom na primjenu novih tehnologija) te procjenjuje do koje će mjere vojne, ekonomske, političke i društvene promjene poboljšati ili ograničiti sposobnosti ratnih mornarica za ispunjavanjem budućih političkih ciljeva (razvoj pomorske politike u XXI. stoljeću). Knjiga završava opisom koncepta zračno-pomorske bitke (*air-sea battle*) koji razvija ratna mornarica SAD-a – integriranih i umreženih pomorsko-zračnih snaga sposobnih za izvođenje dubokih udara s ciljem ometanja, uništenja i poraza protivničkih snaga.

Kao glavna zamjerka knjige može se navesti prekratka analiza današnjih i budućih pomorskih politika i strategija odabranih zemalja (Brazil, Rusija, Indija, Kina, Iran, Malta, Singapur, europske ratne mornarice općenito te SAD).

Objekti navedene knjige međusobno se tematski nadopunjuju te su sveobuhvatni prikaz svih aspekata modernoga pomorskog ratovanja.